

K vymezení sociální sféry a sociálního rozvoje socialistické společnosti

MIROSLAVA ŠOLCOVÁ

Ústav marxismu-leninismu ÚV KSČ, Praha

Budování rozvinuté socialistické společnosti i rozvinutý socialismus sám jsou v rámci formování komunistické formace nezbytným, zákonitým a historicky dlouhým obdobím. Komunistická společnost se tak — se zakladateli marxisticko-leninského učení předvídané budoucnosti lidstva — mění v reálnou skutečnost. Jakkoliv je její časový horizont zatím ještě vzdálen, její cíle tvoří náboj uvědomělé tvůrčí činnosti pracujících. Výstižná je v tomto směru charakteristika vyjádřená na XXVI. sjezdu KSSS: „Náš cíl — komunismus — je grandiózní. Každý pracovní úspěch, každý rok hrdinských činů a každá pětiletka nás k tomuto cíli přibližuje.“(1)

Dialektika vývoje objektivně nastoluje i umožňuje působnost takových společenských zákonitostí, které zaručují splnění tohoto cíle. Jejich poznávání a využívání patří k nezbytným prostředkům realizace komunistické společnosti. Cesta k ní však není prosta rozporů a složitostí, není cestou bez úporného hledání a poznávání nové kvality společenských jevů, procesů a vztahů. Teoretická reflexe, schopná je poznat a pravdivě odrážet, je jedním z účinných nástrojů revoluční přeměny společenské praxe. Složitost budování nového historického společenství lidí umocňuje funkčnost sepětí teorie a praxe, shoda zákonitostí vývoje se zájmy jeho subjektivního nositele — dělnické třídy — násobí účinnost jeho působnosti.

Mezi významné zákonitosti společenského vývoje patří proces postupné přeměny třídní společnosti v její novou, beztřídní — homogenní podobu. Tuto objektivně se prosazující tendenci lze též — ve shodě s klasiky marxismu-leninismu — charakterizovat jako jeden ze strategických cílů naší politiky, neboť jedině jeho dosažením budou nastoleny nové podmínky pro život, kdy všestranný rozvoj každé osobnosti se stane podmínkou i předpokladem všestranného rozvoje všech.

Objektivní proces sblížování všech tříd a společenských skupin však není živelným procesem. Musí být uvědoměle řízen a naplňován praktickými činy. Ze sjezdových dokumentů všech komunistických a dělnických stran je zřejmé, že jedním z nástrojů jeho realizace je sociální politika. Její úkoly v tomto směru charakterizoval i XXVI. sjezd KSSS, zvláštní význam sociální politiky v etapě budování rozvinuté socialistické společnosti zdůraznil XVI. sjezd naší Komunistické strany Československa. Pozornost, která se otázkám sociální politiky a s ní spjatých problémů sociálního plánování, programů sociálního rozvoje a sociálních potřeb věnuje ve společenskovědní literatuře, odráží potřebu kvalifikovaného a na vědeckých základech realizovaného řízení této oblasti společenské praxe.

K vytváření základního teoretického fundamentu sociální politiky patří vyjasnění a sjednocení interpretace obsahu takových pojmů, jako jsou sociální

(1) Rudé právo, 24. II. 1981, s. 3.

vztahy, sociální potřeby, jakož i ujasnění obsahu charakteristiky sociálního rozvoje člověka a společnosti. Všechny tyto a další otázky se bezprostředně vztahují k tvorbě sociálních programů strany a státu. Patří mezi ně i specifikace sociální sféry, která se ve vztahu k teorii i praxi sociální politiky řadí mezi základní otázky. Kladení požadavků vědecké analýzy těchto výchozích kategorií je totožné se snahou, aby jejich obsah co nejadekvátněji odrážel reálné procesy a stal se tak nejen metodologickým nástrojem k poznávání společenské praxe, ale především nástrojem k zabezpečování jejího cílevědomého řízení.

Sociální vztahy

Různorodost interpretace obsahu sociální politiky, s níž se dosud setkáváme, má podle našeho názoru dvě hlavní příčiny. Jsou jimi neujasněnost termínu „sociální“ a s tím spjatý problém vymezení sociální sféry společnosti. Zdrojem prvé je rozdílné používání termínu sociální ve dvojím významu. Širší pojetí odpovídá jeho užití všude tam, kde je de facto synonymem pro společenské — sociální jevy jsou chápány jako totožné se společenskými jevy vůbec. Toto použití považujeme za správné ve všech případech, kdy se společenské procesy porovnávají s procesy přírodními, kdy se zkoumá specifika sociální formy pohybu hmoty v odlišení od jejích forem pohybu v přírodě. V tomto smyslu se kategorie sociálního týká všeho, co má vztah k lidské společnosti, včetně ekonomických jevů a fenoménů lidského vědomí, dokonce i veškeré přírody přetvořené člověkem a tvořící jeho životní prostředí.

V jiném — užším — smyslu se kategorie sociálního užívá všude tam, kde sociální odráží specifickou stránku společenského pohybu, tj. sociální vztahy, procesy a jevy tvoří obsah relativně samostatné sociální sféry společenského života. V tomto užším pojetí je kategorie „sociálního“ užívána ve spojení se sociální politikou jako zvláštní oblastí a nástrojem společenského řízení.

Hovoříme-li o sociálních programech, sociálním plánování, sociálních potřebách, sociálních opatřeních apod., používáme termínu „sociální“ právě v tomto užším významu. Aniž bychom chtěli dále zdůvodňovat obsah všech těchto kategorií či prokazovat jejich vzájemnou návaznost a spjatost, chceme se v našem příspěvku dále věnovat klíčové otázce, za niž považujeme vymezení sociální sféry společnosti.

Základním metodologickým prostředkem poznání a specifikace dynamiky pohybu této sféry je vymezení sociálních vztahů jako zvláštní stránky společenských vztahů. Pokus o vyjasnění obsahu a stanovení kritérií vymezení sociálních vztahů neznámá neuznání sociálního také v širším pojetí. Naopak, jeho konfrontací i odlišením se rodí i poznání odlišnosti těchto významů. Také kolektiv sovětských autorů — G. J. Glezerman, M. S. Kammari, F. V. Konstantinov, V. S. Semjonov — považuje toto dvojí pojetí sociálního za oprávněné. V práci *Budování komunismu a rozvoj společenských vztahů* [1966] ukazuje na přednost používání kategorie „sociální“ ve dvojím smyslu. „Při zkoumání sociálních vztahů v období budování komunismu je nutné především určit *předmět výzkumu*“, uvádějí sověští autoři. Jako sociální vztahy v širokém smyslu pak označují všechny vztahy mezi lidmi, které se vytvářejí v procesu jejich společenského života — materiální a ideologické. Patří sem ekonomické, politické, právní vztahy, mravní, estetické i náboženské, třídní i národnostní, rodinné a mezilidské, zahrnující i ty vztahy mezi pohlavími a věkovými skupinami ve společnosti, které mají sociální charakter.

Při zdůvodnění kategorie sociálních vztahů v tomto širším významu autoři uvádějí, že společenské vztahy socialismu „vytvářejí soustavu početných a mno-

hostranných vztahů mezi sociálními skupinami, třídami a národy, pracovníky průmyslu i zemědělství, města i vesnice, duševní a fyzické práce, mezi různými společenskými organizacemi, mezi společnostmi, kolektivem a jedincem, mezi jednotlivými lidmi, nemluvě o různých mezinárodních společenských vztazích budovatelů socialismu a komunismu“ (s. 7).

Za sociální vztahy v úzkém smyslu považují především vztahy mezi společenskými třídami nebo základními sociálními skupinami, které určují celou sociální strukturu, celý vnitřní řád společnosti. Zároveň zdůrazňují třídní charakter sociální struktury společnosti, který určuje i charakter všech politických, právních a ideologických vztahů, různé typy a formy rodiny, různost životního způsobu, sociální postavení ženy ve společnosti, vztahy mezi lidmi různých ras, například nerovnost, útlak ras nebo naopak jejich rovnoprávnost.

Pro vymezení obsahu kategorie „sociální vztahy“ v jejím užším smyslu je zřejmě nutné *stanovit kritéria*, podle nichž lze teoretickou abstrakcí „vydělit“ sociální vztahy jako zvláštní „druh“ společenských vztahů. I o to se pokouší řada badatelů. Nelze však plně souhlasit s těmi autory, kteří za kritérium „vydělení sociálních vztahů“ považují to, že jsou založeny „na zájmu“. (2) Toto pojetí by totiž znovu vedlo k chápání sociálních vztahů jako společenských, neboť společenské vztahy jsou koneckonců spjaty jak s objektivně determinovanými zájmy tříd, skupin a jednotlivců, tak i se zájmy odrážejícími se v jejich vědomí.

V jiných koncepcích jsou zase například vymezovány čtyři typy sociálních vztahů [Perfiljev 1974: 164—181]. Za první typ jsou považovány „vztahy k zabezpečení životních prostředků... vztahy, které jsou spojeny se zabezpečením člověka životními prostředky...“ a „vztahy rozdělování“. Do druhého typu patří „vztahy k obnovení vrozených vlastností člověka“, které jsou spojeny s rozšířenou reprodukcí souhrnného člověka jako individua. Třetím typem jsou „vztahy související se zapojením do výroby“, které jsou pojímány jako „vztahy spojené s rozšířenou reprodukcí souhrnného člověka jako individua, ... vztahy, spojené s rozšířenou reprodukcí souhrnného člověka jako výrobní síly“. A konečně za čtvrtý typ jsou považovány „vztahy spojené se styky... vztahy spojené se zapojením souhrnného člověka do systému společenských vztahů“. Autor ve svém výkladu prohlašuje výrobní vztahy za stránku, za část sociálních vztahů. Odhlédneme-li od nesprávného určení „souhrnného člověka“, je zřejmé, že zde jsou vzaty za základ ekonomické vztahy, z nichž jsou eliminovány jejich nejdůležitější elementy, jejichž „znovupospojování“ pak umožňuje specifikaci a označení za sociální.

Použití termínu sociální vztahy v užším smyslu je v některých případech zdůvodňováno jednoduše tím, že se hovoří nikoliv o výrobních, politických, duchovních, nýbrž o specifických vztazích mezi lidmi a o zvláštní skupině společenských vztahů [Sulinov 1976].

Jak známo, každá sociální činnost je koneckonců aktivním působením, aktivní činností lidí, v níž výrobní činnost je určující. Realizuje se prostřednictvím vzájemných styků mezi lidmi. Způsob a charakter této činnosti, určený místem člověka ve společenské dělbě práce a tím i jeho postavením ve výrobních vztazích, determinuje způsob i konkrétní charakter vztahů mezi lidmi. Měla-li by být kritériem zvláštnosti sociálních vztahů sociální činnost, šlo by v podstatě o tautologii. Podobné vymezování sociálních vztahů prostřednictvím sociálních činností je — přes všechnu snahu o jejich specifikaci — totožné s jejich obecným, širším určením.

(2) Například E. F. Sulinov [1976].

Nesprávná interpretace obsahu sociálních vztahů podle našeho názoru vychází z takové analýzy zvláštností sociálních jevů, při níž sociální jevy jsou řazeny do stejné roviny jako jevy politické, ekonomické, duchovní. Dialektika vztahů mezi sociálním na jedné straně a ekonomickým, politickým a duchovním na straně druhé také nemůže být vyjádřena pouze vztahem obecného a zvláštního ani „uznáním sociálního“ v úrovni ekonomického, politického a duchovního. Takový přístup neumožňuje postihnout zvláštnosti sociálního, tedy sociálního v užším pojetí. Má blíž k mechanickému pojetí provedenému prostřednictvím pozitivistického výčtu. Jedním z důsledků posunu sociálních vztahů na úroveň vztahů politických, ekonomických a duchovních by byla následující deskriptivní dedukce: tak jako hospodářská politika tvoří odraz a nástroj řízení ekonomické oblasti, kulturní politika je odrazem a nástrojem řízení kulturně duchovní oblasti, sociální politika by pak byla výrazem další oblasti společenského života — oblasti sociální. Naprostá rovnocennost čtyř oblastí společenského života by též mohla koneckonců stimulovat relativistické chápání jejich pohybu jako na sobě navzájem nezávislého. Podobná chyba v gnozeologii by vedla k nesprávným konsekvencím ve společenské praxi; ekonomický pohyb by byl hodnocen izolovaně od svých příčin, sociálních souvislostí a důsledků, které implicitně obsahuje.

Také pokus o hierarchizaci oblastí společenského života by mohl vést k nesprávnému závěru o nadřazení některé ze sfér společnosti. Tento přístup byl v minulosti dosti častý. Jeho zdrojem bylo všeobecně zafixované chápání sociálních vztahů jako vztahů společenských, což poskytovalo základ k pojetí sociální politiky jako nadřazené nad ekonomickou a kulturní. Z takového výkladu pak vyplynulo mylné tvrzení, že sociální politika určuje cíle společenského rozvoje a ekonomika slouží pouze jako prostředek pro jejich dosažení.

Dialektika *vztahů* sociálního s ekonomickým, politickým i duchovním také nemůže být vyjádřena pouze *vztahem* obecného, zvláštního a jednotlivého, neboť jde vždy o zcela konkrétní případ, při němž můžeme určit kvalitu i stupeň obecnosti těchto vztahů pouze konkrétní analýzou. Vzhledem k dynamice pohybu jednotlivých společenských sfér se také jejich vzájemné vztahy proměňují, vyvíjejí a nelze je zařadit do stále platné, scholasticky pojímané a jednou provždy hierarchizované struktury.

Podobné nesprávné přístupy vycházejí z mechanického, nikoli dialektického pojetí. Marxismus-leninismus uplatňuje dialektiku tím, že chápe jevy v jejich vzájemné, objektivní realitou determinované spjatosti a všestrannosti, v jednotě s jejich pohybem, který je univerzální a neoddělitelnou vlastností veškerého bytí. Tím je dána jeho schopnost postihnout složitost souvislostí a dynamičnost pohybu společenských procesů, jevů a vztahů. Máme za to, že jediné dialektika jako metoda odrazu objektivní reality repektující spjatost sociálního a společenského, dialektický charakter vzájemné spjatosti mezi sociálními a společenskými vztahy vcelku, projevující se v oblasti společenské praxe dialektikou sociální politiky a politiky vůbec, poskytuje *kritérium pro „vydělení“ sociálního v užším smyslu*. Tento postup umožňuje jednak vymezit obsah těchto kategorií, jednak určit jejich vzájemnou spjatost, prolínání, aniž by byla negována jejich relativní samostatnost.

I když není cílem této studie podat vyčerpávající charakteristiku dialektiky politiky, ekonomiky a kultury, nelze existenci a konkrétní působnost sociálních vztahů jako určité stránky pohybu politické, ekonomické a kulturně duchovní oblasti prokázat jinak než jejich analýzou.

Marxisticko-leninské učení odhalilo dialektickou spjatost ekonomiky, politiky, ideologie a kultury se všemi stránkami společenského života. Marxisticko-

leninskou teorií poznaná působnost *prvotnosti* ekonomiky před politikou odráží trvale se prosazující ekonomickou determinaci vývoje nejen tříd, ale i celé společnosti, aniž by přitom byl negován aktivní vliv politiky na vývoj ekonomiky. *Prvenství* politiky nad ekonomikou se prosazuje jako historicky podmíněný moment dialektiky jejich vývoje. Uznání relativní samostatnosti pohybu politiky a ekonomiky, jakož i jejich odraz v oblasti duchovního a kulturního života, neznamená popření jejich dialektické spjatosti. Podstatu kvality této dialektiky tvoří třídnost politiky, ekonomiky, ideologie a kultury. Dynamika rozvoje každé z nich i dialektika vývoje jejich vzájemného vztahu za socialismu jsou dvěma stránkami téhož jediného a jednotného procesu. Jeho rozvinutost je mimo jiné určena také dosaženým stupněm stírání neantagonistických třídních a sociálních rozdílů.

Je-li obsah, tendence a dynamika pohybu politické, ekonomické i kulturní oblasti určena objektivním zájmem dělnické třídy, pak jeho realizace určuje kvalitu a stupeň rozvinutosti vztahů mezi třídami a sociálními skupinami i jednotlivci navzájem. Vládnoucí politika a ideologie dělnické třídy nemůže naráz zrušit ekonomickou determinovanost tříd. Neantagonistický charakter postavení tříd za socialismu však umožňuje, aby společenský vývoj cílevědomě směřoval k jejich postupnému zrušení: přeměnou společenské dělby práce a charakteru práce budou likvidovány všechny základní podmínky pro existenci tříd. Za socialismu, kde jsou překonány třídní antagonismy, dosud zůstávají rozdíly nejen třídního, ale i sociálního charakteru. Třídní rozdíly jsou odrazem dosud existujícího rozdílného postavení lidí ve společenské dělbě práce a tím i ve výrobních vztazích, sociální rozdíly jsou výrazem rozdílných individuálně určených sociálních podmínek pro život jednotlivců či celých sociálních skupin. Neantagonistický charakter třídních i sociálních rozdílů umožňuje jednotu vývoje tříd a sociálních skupin, která je určena koneckonců působící jednotou jejich ekonomických zájmů. Tato jednotu vystupuje jako politická a ideologická tehdy, když jsou tyto zájmy uvědomělé a promítají se nejen do jednání dělnické třídy, ale i ostatních sociálních skupin a vrstev pracujících. Tyto sociálně třídní rozdíly nejsou — tak jak je tomu v kapitalistické společnosti — prohlubovány a fixovány, ale realizací historické úlohy vládnoucí dělnické třídy jsou překonávány a odstraňovány. Existence třídních a sociálních rozdílů tak na jedné straně společnost diferencuje, na druhé straně se při jejich řešení objektivně prosazuje zákonitá tendence k stejnorodosti společnosti, k formování její homogenní struktury. Tento proces je totožný se sjednocováním podmínek pro všestranný rozvoj člověka. Z toho vyplývá, že třídní rozdíly existují v těsné spjatosti s rozdíly sociálními. Sociální rozdíly, stejně jako proces jejich překonávání, pronikají všemi oblastmi společenského života. Tak jako třídní vztahy prostupují politickým, ekonomickým i kulturně duchovním a ideovým pohybem společnosti, tak i sociální vztahy jsou atributem ekonomiky, politiky i kultury a tvoří implicitní součást pohybu těchto tří sfér společenského života.

Sociální sféra

Ve shodě s M. N. Rutkevičem považuji za správný názor, že „sociální vztahy je nutno analyzovat jako hledisko, stránku, přitom však důležitou stránku celého systému společenských vztahů“ [Rutkevič 1978]. Jejich samostatnost existuje jen tehdy, když je teoretickou abstrakcí vydělíme ze systému společenských vztahů a učiníme z nich samostatný objekt zkoumání. *Tyto sociální vztahy jsou však vždy konkrétním aspektem a stránkou pohybu politického, ekonomického či duchovního procesu.* Vydělíme-li je pro účely zkoumání, můžeme

je považovat za čtvrtou sféru společenského života — sféru sociální. Jen v tomto smyslu lze považovat tuto sféru za opodstatněnou a její vztah k sociální politice za bezprostřední.

Teoretická abstrakce není samoučelná, protože odráží složitost vývoje a strukturovanost společenských vztahů. Má nejen gnozeologickou funkci, ale zároveň odpovídá potřebám současné společenské praxe. Skutečnost, že v současném vývoji sociálně třídní struktury společnosti stále více do popředí vystupují otázky sociálních vztahů a sociálních rozdílů, byla charakterizována i XXVI. sjezdem KSSS. Za nástroj jejich řešení je zcela jednoznačně označována sociální politika. „Stírání třídních rozdílů klade pochopitelně sociální politice nové úkoly. Tato politika se stále více soustřeďuje na překonávání rozdílů přesahujících rámec jednotlivých tříd, na řešení problémů, které vyžadují věnovat nejvyšší pozornost zvláštěm a zájmům každé skupiny naší společnosti“.(3)

Fakt třídní determinace zájmů sociálních skupin i jednotlivců neruší jejich relativní samostatnost, zvláštnosti jejich konkrétního projevu. Právě pro tyto zvláštnosti je nutné, aby zájmy různých sociálních skupin, vrstev a konečků i jednotlivců byly samostatně zkoumány, poznávány a uskutečňovány v závislosti na rozvoji celé sociálně třídní struktury společnosti směrem k její homogenizaci.

Řešení těchto sociálních rozdílů je totožné s rozvíjením zcela určitých stránek sociálních jevů, procesů a vztahů a jako takové je spjato s pohybem všech tří sfér společenského života a výsledně podmiňuje dynamičnost globálně pojatého vývoje sociálně třídní struktury společnosti. Sociální rozdíly jsou produkovány nejen společenskými, ale též biologicko-fyziologickými podmínkami života. Zde se v konkrétní podobě promítá materialistické pojetí dějin jako přírodně historický proces. Tvorba nových společenských podmínek pro způsob života člověka je za socialismu plně v jeho rukou, v tomto směru je člověk vládcem svých poměrů. Přírodně biologicky podmíněné rozdíly však také modifikují a diferencují způsob života lidí: Jde například o rozdíly dané odlišností území, na němž člověk žije, či příslušností k určitému národu a národnosti. Další rozdíly mohou vyplývat z nemoci (invalidita), z věku (např. situace v důchodovém věku), z osiření, ovdovění (úplná či neúplná rodina či péče o dítě v některém z celospolečenských zařízení).

Sociální rozdíly jsou podmíněny i různým počtem ekonomicky aktivních členů rodiny, především počtem nezletilých dětí v rodině. Počet i věk dětí významně diferencuje sociálně ekonomické podmínky pro způsob života rodiny jako celku. Je však i limitujícím činitelem pro rozdíly ve způsobu života manželských partnerů.

Řešení sociálních rozdílů, které významně diferencují možnosti způsobu života jednotlivců i celých sociálních skupin, ač nevyplývají z čistě společenských podmínek, je za socialismu předmětem společenského zájmu. Jejich vývoj není ponechán náhodě, společenskými prostředky prováděná regulace je jedním ze zdrojů sociální a životní jistoty pracujících. Sociální politika je řeší tak, že buď odstraňuje jejich sociální příčiny, nebo zmírňuje důsledky.

Žádná jiná než socialistická společnost není schopna realizovat všestranné sjednocování podmínek pro způsob života všech. Rozhodování o konkrétním řešení sociálních rozdílů je především závislé na vytvořených ekonomických zdrojích, které má společnost k dispozici. Sociální otázky vyvolané individuální situací lidí, jakož i ty, které jsou dosud podmíněny a produkovány společenskými poměry, je třeba poznávat a v kontextu s progresivním vývojem

(3) *Zpráva o činnosti ÚV KSSS XXVI. sjezdu a další úkoly strany ve vnitřní a zahraniční politice* [XXVI. sjezd 1981: 55].

všech oblastí společenské praxe řešit. Je-li politika vztahem tříd, pak sociální politika, řešící sociální vztahy, je její součástí, je stránkou jejího pohybu.

Totéž platí pro spjatost sociálních stránek s ekonomickým pohybem. Do oblasti specifického působení sociálních stránek rozvoje ekonomiky patří mimo jiné také sociální souvislosti zavádění vědy a techniky do praxe. Právě ony potvrzují, že sociální vztahy jsou stránkou ekonomických vztahů a že sociální procesy a jevy existují jako stránka a aspekt ekonomických procesů a jevů. Při jednostranném posuzování ekonomiky pouze z hlediska ekonomické efektivity může mít rozhodnutí retardační účinek. Jednou z předností socialismu je, že zákonem výroby není jen čistě ekonomický efekt, ale že musí být zvažovány takové otázky, jako jsou prostředky, jimiž je ekonomický efekt dosahován, tj. i jeho sociální souvislosti a další, jako je například minimalizace jednoduché, fyzicky náročné manuální práce, posilování tvůrčích složek práce, zlepšování pracovního prostředí, včetně zabezpečování závodního stravování, oddychu a rekreace po práci.

Tyto sociální stránky ekonomického procesu se v současné době prosazují s velkou naléhavostí. Jejich respektování i cílevědomé pozitivní rozvíjení se stává jedním z významných zdrojů a hybných sil ekonomického i politického rozvoje. Vycházíme-li z toho, že sociální vztahy jsou aspektem, stránkou — a to důležitou — celého systému společenských vztahů, je sociální politika aspektem, stránkou celkové politiky komunistické strany, především její ekonomické politiky. Rovněž tak sociální plánování je stránkou komplexního plánování rozvoje všech oblastí života socialistické společnosti. Sociální program je pak vytyčením základních směrů rozvoje společnosti.

Funkčnost tohoto vymezení je možné prokázat pojetím sociální politiky, jímž jsou řešeny dosud existující diskuse o tom, co tvoří její obsah, co patří a co nepatří do její působnosti. Předložené pojetí sociální politiky, opírající se o teoretické vymezení sociálních vztahů a charakteristiku sociálních rozdílů, je zároveň argumentem proti přezívajícímu charitativnímu chápání její úlohy. Sociální politika je tedy politikou i v oblasti kultury, jejím úkolem je usměrňovat duchovní rozvoj člověka a společnosti. V této souvislosti jde i o zcela konkrétní funkci, kterou tato oblast plní ve vztahu ke kvalifikaci, popřípadě i re-kvalifikaci pracujících, v docilování a rozvíjení všestranné vzdělanosti a kulturnosti života všech pracujících. Je tak respektována sociální stránka kulturně duchovní oblasti.

Sociální politika působí i na rozvoj vlastní politiky, kdy aktivní činností při zlepšování životních podmínek mění člověk nejen tyto podmínky, ale zároveň mění sám sebe. Životní zkušenosti spolu s ideovým uvědoměním a vlastním přesvědčením nacházejí svůj výraz ve zvyšujícím se aktivním podílu na politickém životě společnosti, na řízení a správě společenských věcí, na rozvoji politického systému socialistické společnosti.

Tyto a mnohé další sociální jevy, procesy a vztahy, které ovlivňují vývoj všech tří základních oblastí společenského života, tvoří vlastní obsah sociální sféry. Společností jsou pak řízeny a regulovány prostřednictvím sociální politiky jako specifického druhu politické praxe. Sociální stránky politického, ekonomického a kulturně duchovního pohybu v nich byly vždy implicitně obsaženy. Nová kvalita vývoje politiky, ekonomiky i kultury v etapě budování rozvinuté socialistické společnosti je projevem jednotnosti působení těchto oblastí života. Sociální vztahy jako určité relativně samostatné stránky a aspekty vývoje všech sfér života společnosti se zde naplňují kvalitativně novým, historicky bezprecedentním obsahem, neboť žádná jiná než socialistická společnost neřešila a objektivně nemůže uskutečnit proces stírání třídních a sociálních rozdílů, žádná

jiná než socialistická společnost není schopna dosáhnout třídní a sociální rovnosti. Znamená to, že sociální stránky, sociální aspekty vývoje ekonomické a kulturní oblasti se dosud nejevily jako samostatné, nestávaly se zvláštním objektem společenského poznávání i řízení společenské praxe. Jejich zjevnost je produkováána naplněním jejich nové kvality: cílevědomé řešení vývoje těchto sociálních stránek všech oblastí společenského života se stává významnou a nezbytnou součástí dynamiky společenského vývoje. Jsou-li zkoumány ve své relativně samostatné existenci, kdy vědeckou abstrakcí dosáhneme jejich oddělení, tvoří obsah samostatné sociální sféry. Jen v tomto smyslu lze hovořit o sociální sféře jako samostatné sféře společnosti.

Proto také ani sociální oblast není a nemůže být chápána pouze jako dílčí a v pořadí čtvrtá, zcela na roveň ostatním postavená oblast života společnosti. Jsou-li jejím obsahem ty sociální procesy, jevy a vztahy, které jsou stránkou společenských vztahů a jako takové jsou specifickým projevem i produktem pohybu jak jednotlivých sfér společenského života, tak i společenského pohybu jako celku, pak také *sociální sféra* v jistém smyslu tvoří *průsečík ekonomické, politické i duchovní sféry*, jejich mikrostrukturu.

Zdůrazňujeme-li, že sociální oblast není zcela rovnocennou ostatním třem, neznámá to, že bychom si protiřečili nebo neuznávali možnost jejího chápání jako relativně samostatné, další oblasti společenského života. Obtíž pochopení je zřejmě v míře relativní samostatnosti: pouhé obecné určení a uznání relativní samostatnosti nesmí negovat skutečnost, že sociální oblast sama je specifickým produktem pohybu všech společenských oblastí i pohybu společnosti jako celistvého systému. Tato determinovanost jejího pohybu je zvýrazněna tím, že tvoří mikrostrukturu protínající a spojující všechny tři sféry společenského života. Zároveň to však neznámá, že by dialektická spjatost politické, ekonomické a duchovní oblasti byla zprostředkováána pouze působením sociální sféry. Existence socialistických výrobních vztahů, které definitivně zvítězily a převažují v ekonomické struktuře společnosti, vytvoření nové kvality sociálně třídní struktury, v níž byly zrušeny antagonismy, dosažený rozvoj a způsob uplatnění diktatury proletariátu ve všech oblastech společenského života, jakož i pod vedením komunistické strany dosažený stupeň formování morálně politické jednoty lidu, to vše ve svém souhrnu umožnilo vytvořit jednotný základ, sjednocující dialektiku pohybu všech oblastí společenského života.

Tato jednota pohybu společnosti jako celku neznámá negaci relativně samostatných částí. *Objektivně se prosazující celistvost společenského systému je provázána i determinována intenzivnějším pohybem relativně samostatných společenských sfér.* Je tomu tak proto, že společenský pohyb nelze považovat za pouhý součet jednotlivých sfér života, není prostou sumarizací částí v celek. Souhrn těchto sfér života představuje strukturu celku, kdy oblast ekonomiky je tvořena základnou společností, politika a duchovní oblast pak její nadstavbou. V dialektickém působení všech oblastí pak *sociální sféra* zaujímá specifické místo, neboť *jako vědeckou abstrakcí vydělená oblast sociálních procesů, jevů a vztahů v objektivní realitě mimo politiku, ekonomiku a duchovní oblast koneckonců neexistuje.* Z toho vyplývá, že řešení samostatných sociálních procesů, jevů a vztahů nemůže probíhat naprosto izolovaně od řešení procesů, jevů a vztahů v oblasti politiky, ekonomiky a kultury, neboť příčinou jejich zrodu i zdrojem jejich pohybu je jak stupeň rozvoje ekonomiky, tak rozvoj a charakter politiky, i dosažená úroveň kulturně duchovní a ideové úrovně společnosti. V systémovém pojetí, kde oblast politiky, ekonomiky a kultury představuje určitý ucelený systém, je sociální sféra jejich subsystémem. V tom vidíme i jeden z konkrétních projevů obecně formulovaného určení, že *v etapě roz-*

vinuté socialistické společnosti vztahy mezi politikou, ekonomikou a duchovní sférou produkuje novou kvalitu vazeb a vztahů. Při určitém zorném úhlu zkoumání i praktickém přístupu k jejich řešení tvoří tyto vztahy součást struktury a obsahu relativně samostatné sociální sféry společnosti. Ve společenské praxi se tato sféra stává objektem a předmětem působení sociální politiky jako specifické řídicí činnosti. Funkčnost vydělení těchto sociálních vztahů vidíme také v tom, že umožňuje zkoumat spjatost určitých stránek vývoje všech společenských oblastí v dialektické jednotě, aniž by byly negovány zákonitosti jejich vlastního vývoje. Také ji lze spatřovat v tom, že v kvalitativně nových souvislostech odráží rozvoj specifických stránek politiky, ekonomiky a kultury a tím i novou kvalitu dynamiky jejich vývoje. Právě tyto stránky a aspekty společenského vývoje jsou obsahem sociálního rozvoje, který je řízen sociální politikou.

Sociální rozvoj společnosti a člověka

Cílem sociální politiky komunistických stran je likvidací všech třídních a sociálních rozdílů dosáhnout plné rovnosti lidí v postavení ve společnosti. Toto řešení zahrnuje nejen již zmíněné sociální rozdíly, ale též rozdíly mezi městem a vesnicí, mezi fyzickou a duševní prací, zahrnuje tvorbu všech nezbytných společenských podmínek pro zabezpečení všestranného rozvoje osobnosti na základě zvyšování materiálního zabezpečení i kulturní úrovně všech příslušníků společnosti. Jak dokumentuje obsah *Zprávy o činnosti ÚV KSSS* přednesené L. I. Brežněvem na XXVI. sjezdu sovětských komunistů, jakož i obsah směrů hospodářského a sociálního vývoje SSSR, právě tyto procesy jsou hlavním obsahem sociálního rozvoje společnosti i člověka. Sociální rozvoj člověka je naplňován takovými společenskými procesy, v nichž sám člověk aktivně mění skutečnost a tím mění sám sebe. Tato seberealizace je sebeprojekcí člověka ve vztahu ke společnosti, k jejím hodnotám a cílům. Pro určitou schopnost synteticky odrážet všechny tyto vzájemně spjaté procesy je *kategorie „sociálního rozvoje“* dnes často užívána, a to jak ve vědecké produkci, tak i v dokumentech a materiálech komunistických a dělnických stran. Domníváme se, že podobně jako „sociální“ (ve výše uvedeném pojetí) i kategorie „sociální rozvoj“ je odrazem nové kvality dosaženého systému společenského vývoje jako celku. Tam, kde se určité stránky — aspekty vývoje politické, ekonomické i kulturně ideové oblasti společnosti sjednocují a výsledně ovlivňují především vývoj sociálně třídní struktury, v němž vývoj sociálních vztahů je implicitně obsažen, tam lze hovořit o „sociálním rozvoji“. Sociální rozvoj je produktem i souhrnem vývoje sociálních aspektů a stránek všech společenských oblastí, které dynamizují vývoj sociálně třídní struktury.

Sociální rozvoj a společenský vývoj jsou na jedné straně ekvivalentní pojmy, přičemž sociálním rozvojem rozumíme souhrnný pohyb takových stránek a aspektů politické, ekonomické a ideově kulturní oblasti společnosti, který intenzivně rozvíjí především pohyb sociálně třídní struktury společnosti. Znamená to, že sociální rozvoj je ve společenském vývoji implicitně obsažen, nelze jej však na něj redukovat. Nejde tedy o plné ztotožnění pojmů a nelze mezi nimi klást jednoduché rovnítko.

Funkčnost vymezení sociálního rozvoje jako specifického druhu pohybu společenského vývoje spočívá v tom, že jeho prostřednictvím můžeme soustředit pozornost na prosazující se vztahy, jevy a procesy v jejich sociální souvislosti, které v minulém společenském vývoji nehrály tak významnou roli jako v etapě budování rozvinuté socialistické společnosti. Určité stránky vývoje politiky, ekonomiky a kultury svou jednotnou podstatou působí synteticky na vývoj

sociálně třídní struktury, zabezpečují tak dynamiku a urychlují tempo vývoje směrem k její homogenitě. *Všechny tyto procesy, jevy a vztahy, které svým vlastním pohybem podstatně ovlivňují a de facto vytvářejí optimální podmínky a tak urychlují výsledný proces vytváření beztřídní struktury společnosti, tvoří strukturu obsahu sociálního rozvoje.* Toto vymezení sociálního rozvoje umožňuje soustředěně sledovat a společenskou praxi uvědoměle posilovat ty stránky vývoje politiky, ekonomiky a kultury, které působí na přeměnu sociálně třídní struktury socialistické společnosti.

Zkoumání sociálního rozvoje také umožňuje určit faktory dynamizující pohyb vývoje společnosti vůbec, sociálně třídní struktury pak zvláště. Z toho je zřejmé, že „sociální rozvoj“ neobsahuje všechny stránky společenského vývoje v jeho totalitě, ale zachycuje jen ty, které jsou produktem nové kvality dialektiky pohybu politiky, ekonomiky a kultury a které výsledně působí na proces homogenizace sociálně třídní struktury a stávají se tak jedním z dynamizujících faktorů vývoje společnosti. Sociální rozvoj zahrnuje spojení těch stránek vývoje politiky, ekonomiky a kultury, které synteticky výsledně ovlivňují i realizují vývoj sociálně třídní struktury společnosti.

Toto vymezení a určení obsahu kategorie „společenského rozvoje“ je v plném souladu s jeho používáním ve společenské praxi. Z obsahu kapitoly Ústavy Svazu sovětských socialistických republik nazvané *Sociální rozvoj a kultura* vyplývá, že za nejdůležitější faktory sociálního rozvoje jsou považovány všechny procesy, které zabezpečují dynamický vývoj sociálně třídní struktury směřující k sociální stejnorodosti [Ústava 1977: 12—13]. Zároveň jsou zde určeny společenské prostředky, které působí jak na stírání třídních a sociálních rozdílů, tak i na stírání podstatných rozdílů mezi duševní a fyzickou prací, rozdílů mezi městem a vesnicí, mezi národy a národnostmi. Jsou zde také obsaženy faktory, které v souladu s komunistickým ideálem „svobodný rozvoj každého je podmínkou svobodného rozvoje všech“ zabezpečují a rozšiřují prostor pro reálnou možnost uplatnění tvůrčích sil, schopností a nadání všech občanů, což tvoří nezbytné podmínky pro všestranný rozvoj socialistické osobnosti. V tomto smyslu sem patří činnost školských, kulturních a zdravotnických zařízení, obchodu a veřejného stravování, jakož i působení ostatních druhů společenských služeb apod. Jsou zde zahrnuty stránky spjaté s uspokojováním potřeb ze společenských fondů spotřeby, včetně způsobu jejich rozdělování. Mezi faktory sociálního rozvoje je zde zařazen také masový rozvoj tělovýchovy a sportu, péče o rozvoj profesionálního umění a lidové umělecké tvořivosti. Dvacátý první článek sovětské ústavy, kde je zakotvena péče „o zlepšování pracovních podmínek a ochranu práce, o její vědeckou organizaci, o omezování a v budoucnu o úplné odstranění namáhavé ruční práce na základě komplexní mechanizace a automatizace výrobních prostředků ve všech odvětvích národního hospodářství“, soustřeďuje pozornost na ty stránky vývoje ekonomiky, které tvoří podstatu přeměn pozůstatků staré společenské dělby práce v její novou, komunistickou podobu a které jsou nezbytné pro přeměnu charakteru práce. Právě tyto procesy ve svém komplexu jsou implicitní součástí vytváření beztřídní struktury společnosti.

V tomto smyslu je zaměřen i další článek Ústavy, v němž je vytyčeno důsledné uskutečnění programu přeměny zemědělské práce v druh práce průmyslové, jakož i komplexní tvorba společenských předpokladů k přeměně osad, vesnic v dobře vybavená sídliště. Tyto přeměny jsou závislé na růstu produktivity práce, na procesu uplatňování vědeckotechnické revoluce v praxi. Nelze je realizovat prostřednictvím tak zvaného čistého užití výsledků vědy a techniky, o něž by pečovali jen vědci a s technikou spjatí kvalifikovaní odborníci. Po-

dobný technokratický přístup, který v sobě obsahuje prvky elitářství, není pro socialistický výrobní způsob a pro aplikaci výsledků vědy do praxe přijatelný. Sociální aspekt spojování výsledků vědeckotechnické revoluce s přednostmi socialismu vidíme mimo jiné také v tom, že se jej účastní především ti, kteří s novými výrobními nástroji a předměty zabezpečují novou kvalitu výrobního procesu. Nikdo jiný než dělnická třída není schopen oživit „mrtvou“ literu vědy a techniky. Zavádění jejích výsledků je tedy především praxí dělnické třídy. Dělnická třída a ostatní pracující jsou schopni absorbovat nové nároky, přizpůsobit jim svou kvalifikaci, osvojit si zručnost nových metod práce a prostřednictvím vlastní výrobní zkušenosti přicházet s novými námety, zlepšovacími návrhy jak lépe a efektivněji uplatnit výsledky vědy a techniky, jak je dále rozvinout. Tento proces uplatňování výsledků vědy a techniky v praxi je totožný s revolučním přetvářením společenské praxe, kdy potenciální síly vědy a techniky jsou měněny v reálnou sílu společenského pokroku.

Sociální stránka ekonomického procesu vyžaduje, aby pracující byli seznámeni s každou změnou výrobního procesu, aby posoudili její účelnost a efektivnost a přesvědčili se o ní. To je předpokladem jejich aktivní účasti na přetváření podmínek výroby a zvyšování efektivnosti. Všechny formy pracovní iniciativy a aktivity, včetně účasti pracujících na řízení výroby, tu nacházejí prostor pro své uplatnění a stávají se tak jednou ze sil sociálního rozvoje člověka i společnosti. Proto v kapitole sovětské Ústavy nazvané *Sociální rozvoj a kultura* také nacházíme ustanovení o tom, že „stát zajišťuje v souladu s potřebami společnosti plánovitý rozvoj vědy a přípravu vědeckých kadrů, organizuje zavádění výsledků vědeckého výzkumu do národního hospodářství a do dalších oblastí života“ [Ústava 1977: 13].

Není zde opomenut ani ideový aspekt sociálního rozvoje, který je zakotven v posledním článku třetí hlavy Ústavy. Zde se mimo jiné praví: „stát pečuje o ochranu, růst a široké využívání duchovních hodnot k mravní a estetické výchově sovětských lidí a ke zvyšování jejich kulturní úrovně“ [Ústava 1977: 13].

Celý komplex faktorů sociálního rozvoje dynamizuje pohyb sociálně třídní struktury a je zároveň jeho nezbytnou součástí, součástí tvorby podmínek pro všestranný život člověka. Zjevně se tu prolínají stránky politického, ekonomického a duchovního života společnosti. Zároveň úzce souvisí s obsahem sedmé hlavy Ústavy, zakotvující základní práva, svobody a povinnosti občanů SSSR [Ústava 1977: 16—21].

Způsob, metody i tempo zabezpečování sociálního rozvoje, jakož i stanovení jeho záruk, vyjádřených v podobě základních práv, svobod a povinností občanů, tvoří obsah programu sociálního rozvoje. Chápeme-li, že sociální rozvoj je nejúžeji spjat a svým způsobem se ztotožňuje s pohybem sociální oblasti společnosti, pak „sociální program“ či „program sociálního rozvoje“ je programovým vytyčením konkrétních úkolů v tomto smyslu. Jeho tvorba je pojímána jako implicitní součást vytyčovaných směrnic vývoje společnosti na sjezdech komunistických stran socialistických zemí. Tyto směrnice pro sociální rozvoj jsou přijímány v návaznosti na úkoly a cíle rozvoje národního hospodářství. Úkoly k zabezpečení sociálního rozvoje jsou pak součástí sociální politiky strany a státu.(4)

(4) Viz: XXV. sjezd KSSS, *dokumenty, materiály*. Praha 1976, s. 174: VII. kapitola: *Program sociálního rozvoje a zvyšování životní úrovně*; *Zpráva o činnosti KSSS XXVI. sjezdu a další úkoly strany* [XXVI. sjezd 1981: 53—67]; *Hlavní směry hospodářského a sociálního rozvoje SSSR na léta 1981—1985 a na období do roku 1990* [XXVI. sjezd 1981: 89—197]; *Sborník hlavních dokumentů XV. sjezdu KSC*. Praha 1976: *Směrnice pro hospodářský a sociální rozvoj ČSSR v letech 1976—1980* (s. 110);

Sociální vztahy, sociální sféra společnosti, sociální rozvoj jsou tedy kategoriemi, které odrážejí novou kvalitu rozvinutosti socialismu. Jako takové se stávají součástí kategoriální soustavy marxismu-leninismu, jsou nástroji k poznávání skutečnosti, jsou prostředky k vyjádření úkolů specifické oblasti společenské praxe — sociální politiky.

Tento článek si kladl za cíl podnítit vědeckou diskusi a eventuálně orientovat vědecké bádání také tímto směrem.

Literatura

- Glezerman, G. J. — Kammari, M. S. — Konstantinov, F. V. — Semjonov, V. S.: *Stroitel'stvo kommunizma i razvitije obščestvennyh otnošenij*. Moskva, Nauka 1966.
Perfiljev, M. N.: *Obščestvennyje otnošenija*. Leningrad, Nauka 1974.
Rutkevič, M. N.: *Social'nyje otnošenija i social'naja politika v otnošenii razvitogo socializma*. Naučnyj kommunizm 1978, č. 3.
XXVI sjezd KSSS, *dokumenty, materiály*. Praha, Svoboda 1981.
Sulinov, E. F.: *K voprosu o prirode social'nyh otnošenij i ich městě v sistěme obščestvennyh otnošenij razvitogo socialističeskogo obščestva*. Naučnyj kommunizm 1976, č. 5.
Ústava (Základní zákon) Svazu sovětských socialistických republik. Praha, Svoboda 1977.

Резюме

Шольцова М.: К вопросу определения социальной сферы и социального развития социалистического общества

Sociální politika nachází v centru pozornosti moderní veřejné praxe. Je pozitivně rozvíjena v souladu s zákony státního stavebnictví rozvinutého socialistického společnosti závisí, kromě toho, na hloubce teoretického poznání.

K hlavním otázkám teorie sociální politiky patří problém určení sociální sféry, sociálních vztahů a sociálního rozvoje společnosti. Když mluvíme o sociálních programech, sociálním plánování, sociálních opatřeních, to používáme termín sociální v užším významu, než sociální = veřejné. V tomto smyslu kategorie sociálního používáme všude, kde sociální odráží specifickou stránku veřejného hnutí, t. j. sociální vztahy, procesy a jevy, tvořící obsah samostatné sociální sféry společnosti. Hlavním metodologickým prostředkem poznání a specifikace dynamiky této sféry je určení sociálních vztahů jako osobitých stránek veřejných vztahů. Právě tyto sociální procesy, jevy a vztahy tvoří obsah sociální sféry společnosti.

Sociální sféru my chápeme ne jako sféru veřejného života, kterou lze jednoduše vyloučit z řady s politickou, ekonomickou a kulturně-duševní sférou. Pokud její obsah tvoří sociální procesy, jevy a vztahy, tvořící stránku — aspekt veřejných vztahů a jako takové představující specifické projevy a produkt veřejného hnutí jako jednotlivých sfér veřejného života, tak i veřejného hnutí jako celku, to sociální sféra v známém smyslu tvoří bod průsečíku ekonomické, politické a kulturně-duševní sféry. Ona představuje jejich mikrostrukturu, propojující a spojující všechny tři hlavní sféry veřejného života; ona neexistuje mimo jejich hnutí. V systematickém chápání, kde oblast politiky, ekonomiky a kultury představuje určenou celistvou soustavu, sociální sféra je jejich subsystémem.

Určené tímto způsobem a poznány stránky a aspekty veřejného rozvoje jsou obsahem sociálního rozvoje, řízeného sociální politikou. Sociální rozvoj a veřejný rozvoj, to, s jedné strany, ekvivalentní pojmy, přičemž pod sociálním rozvojem my chápeme souhrnné hnutí takových

též Zpráva o hlavních směrech hospodářského a sociálního rozvoje (s. 26); Zpráva o činnosti strany a vývoji společnosti od XV. sjezdu KSČ a další úkoly strany; Dokumenty XVI. sjezdu KSČ. Praha, 1981: Hlavní směry hospodářského a sociálního rozvoje ČSSR na léta 1981–1985.

сторон политической, экономической и культурно-духовной областей общества, которое интенсивно развивает прежде всего движение социальноклассовой структуры общества. Функциональность определения социального развития как специфического вида движения общественного развития состоит в том, что посредством него можно сосредоточить внимание на утверждающихся социальных процессах, динамизирующих дальнейшее развитие общества. Их смыслом и целью является оптимизация и постепенная гомогенизация условий для всестороннего развития каждой личности. Поэтому оно тождественно с процессом революционного преобразования общества в его бесклассовую форму.

Способ, методы и темпы обеспечения социального развития являются предметом изучения теории социальной политики и содержанием социальной политики как области общественной практики. Социальные отношения, социальная сфера, социальное развитие являются составной частью категориальной системы марксизма-ленинизма и как таковые представляют инструменты познания действительности, средства выражения задач социальной политики.

Summary

Šolcová M.: On the Definition of the Social Sphere and Social Development in Socialist Society

Social policy has shifted into the centre of attention of present-day social practice. Its positive development in harmony with the laws of building up an advanced socialist society depends, among other things, upon the profundity of theoretical knowledge.

The basic issues of the social-policy theory involve the problem of the definition of the social sphere, social relations and social development of society. In referring to social programmes, social planning, social measures, we use the term "social" in a narrower sense in contrast to "societal" in a more general sense. In accordance with this, the category of the social in the narrower sense is used wherever the social reflects a specific aspect of the movement of society, i. e. social relations, processes and phenomena forming the content of a relatively independent social sphere of society. The basic methodological tool of the cognition and specification of the dynamics of this sphere is the delimitation of social relations as a special aspect of societal relations. It is exactly these social processes, phenomena and relations that form the content of the social sphere of society.

The social sphere is not conceived as a sphere of the life of society which can simply be characterized on the same level as the political, the economic and the culturally spiritual sphere. If its content consists of social processes, phenomena and relations which form an aspects of societal relations, and, as such, are a specific expression and product both of the dynamics of individual spheres of the life of society and societal dynamics as a whole, then, in a certain sense, the social sphere represents the point of intersection of the economic, the political, and the culturally spiritual sphere. It is their microstructure intersecting and interconnecting all the three basic spheres of the life of society; it does not exist outside their dynamics. In the system approach where the areas of politics, economy and culture represent a certain integrated system, the social sphere figures as their subsystem.

The aspects of the development of society, defined and understood in this way, form the content of social development, which is controlled by social policy. On the one hand, social and societal development are equivalent concepts, while the former implies the general dynamics of such aspects of the political, the economic and the culturally spiritual area of society which intensively develop, above all, the dynamics of the society's social class structure. The functionality of the definition of social development in the narrower sense as a specific kind of developmental dynamics of society is based on the fact that it enables to concentrate the attention on the social process under way that dynamizes the further development of society. Their sense and their aim is the optimization and gradual homogenization of conditions fostering the all-round development of every personality. Hence it is identical with the process of the revolutionary transformation of society into its classless form.

The way, the methods and the rate of securing social development in the narrower sense are the research subject of the theory of social policy, and simultaneously the content of social policy as an area of societal practice. Social relations, the social sphere, the social development form a part of the categorial system of Marxism-Leninism; as such, they are tools of the cognition of reality on the one hand, and means of expressing the tasks of social policy on the other.